

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**КАРАКТЕРИСТИКЕ, ИСТОРИЈАТ И
АКТУЕЛНОСТИ РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ
БРЕЗОВИЦА**

-Дипломски рад-

Ментор:

Др Дејан Радовић

Кандидат:

Лазар Аврамовић 88/18

Београд, 2023. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	2
1. ЗАШТИТА ПРИРОДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	3
1.1. Значај заштићених природних добара.....	3
1.2. Заштита природе у Републици Србији.....	4
1.3. Зоне заштите природе у Републици Србији.....	8
2. ОСНОВНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О РЕЗЕРВАТУ ПРИРОДЕ БРЕЗОВИЦА	11
3. ВРЕДНОСТИ РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ БРЕЗОВИЦА.....	13
3.1. Природне одлике	13
3.2. Садржаји	15
3.3. Знаменитости	19
4. ЗАШТИТА РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ БРЕЗОВИЦА.....	22
ЗАКЉУЧАК	23
ЛИТЕРАТУРА	24

УВОД

Строги резерват природе је подручје неизмењених природних одлика са репрезентативним природним екосистемима, намењено искључиво за очување изворне природе, генског фонда, еколошке равнотеже, праћење природних појава и процеса, научна истраживања којима се не нарушавају природна обележја, вредности, појаве и процеси.

У овом раду су описани карактеристике, историјат и актуелности резервата природе Брезовица. Брезовица је део Националног парка Шар-планина, законом заштићеног дома бројних биљних и животињских врста.

Строги природни резерват Брезовица је једино природно налазиште биљне врсте форзитије. Налази се на територији општине Пећ. За строги резерват природе је установљен 1959. године.

Мере заштите строгог резервата природе ближе се одређују актом о проглашењу заштићеног подручја. У строгом резервату природе забрањене су привредне и друге активности.

У првом делу рада је описана заштита природе у Републици Србији. У другом делу рада су описане основне информације о резервату природе Брезовица. Потом су описане основне вредности овог резервата, природне одлике, садржаји, знаменитости. У наредном делу је описана заштита овог резервата природе.

1. ЗАШТИТА ПРИРОДЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

1.1. Значај заштићених природних добара

Природа Србије поседује разнолике скупине биљног и животињског света и представља значајан део богатства европске природе. Њени најочуванији делови су под законском заштитом.

Зачеци законске заштите природе постоје од XIV века и регулисани су у оквиру Душановог законика. Прво подручје које је заштићено на територији данашње Србије била је Обедска бара, 1874. године. Прва заштићена природна добра су били шумски резервати Оштрозуб, Мустафа и Фељешана у околини Мајданпека и водопад „Велика и мала Рипаљка“ у околини Сокобање. Национални парк Фрушка гора је први проглашен национални парк, 1960. године (Завод за заштиту природе Србије, 2022).

Развој заштите природе је акценат са пасивне ставио на активну заштиту. Нова начела заштите почивању се на сазнањима природних наука и све то у тежњи да се нагласи значај заштићених предела за привреду.

Активна заштита се односи на реализацију функција заштићеног природног добра. Она подразумева напуштање статичног поимања заштите. Активна заштита се поставља као почетна и завршна тачка у свим плановима уређења простора и коришћења природних ресурса. (Татић, Костић, 1996).

Она покреће развој заштићених природних добара. То је вид заштите садржан у идеји да би природна добра требало користити уз неопходно предузимање мера да се не угрози равнотежа. То је могуће уз предузимање административних мера, организационих, правних, техничких и економских, као и применом свих мера које ће спречити нарушавање екосистема (Богдановић, 1999).

1.2. Заштита природе у Републици Србији

Заштита природе у Србији је регулисана од 2009. године, Законом о заштити природе и индиректно кроз неколико закона, подзаконских аката и одредбама појединих правних аката. Укупно се примењује више од 130 регулативних норми (Новић, 2010).

Правне мере заштите произилазе из правних, планских и стратешких докумената који се базирају на законским прописима донетим у циљу заштите и очувања природних ресурса у националним парковима Србије (Аврамовић, Илић Петковић, 2018).

Законом о заштити природе се регулише заштита и очување природе, биолошке, геолошке и предеоне разноврсности животне средине. Природа има посебну заштиту у Републици Србији.

Циљеви прокламовани у Закону су:

- заштита, очување и унапређење биолошке, геолошке и предеоне разноврсности;
- усклађивање људских активности, економских и друштвених развојних планова, програма, основа и пројеката са одрживим коришћењем обновљивих и необновљивих природних ресурса и дугорочним очувањем природних екосистема и природне равнотеже;
- одрживо коришћење и/или управљање природним ресурсима и добрима, обезбеђивање њихове функције уз очување природних вредности и равнотеже природних екосистема;
- благовремено спречавање људских активности и делатности које могу довести до трајног осиромашења биолошке, геолошке и предеоне разноврсности, као и поремећаја са негативним последицама у природи;
- утврђивање и праћење стања у природи;
- унапређење стања нарушених делова природе и предела (Закон о заштити природе ("Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016, 95/2018 - др. закон и 71/2021)).

Одредбе се не примењују у случају сузбијања и спречавања непосредне опасности по живот или здравље људи или имовину, спашавања људи и имовине и то само док трају наведене околности које се утврђују посебним актом надлежног органа (Закон о заштити природе ("Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016, 95/2018 - др. закон и 71/2021)).

Површина заштићених подручја у Србији износи 691.443 ha, 7,81% територије. Под заштитом се налази 465 заштићених подручја:

- 5 националних паркова,
- 18 паркова природе,
- 23 предела изузетних одлика,
- 66 резервата природе,
- 6 заштићених станишта,
- 311 споменика природе,
- 36 подручја од културног и историјског значаја која су заштићена на основу ранијег Закона о заштити животне средине и Закона о заштити споменика културе,
- 1784 строго заштићених дивљих врста,
- 865 заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива (Завод за заштиту природе Србије, 2022).

Основна начела заштите природе, на којима почива и сам закон, су:

- начело високог степена заштите природе свако је дужан да при предузимању активности или вршењу делатности допринесе заштити и унапређивању природе, биолошке, геолошке и пределе разноврсности, очувању општекорисних функција природе и природне равнотеже;
- начело одрживог коришћења коришћење природних ресурса може се вршити само до степена и на начин којима се не угрожава разноврсност и функционисање природних система и процеса;
- начело примене мера и услова заштите природе у коришћењу природних ресурса и заштићених природних добара, планирању и уређењу простора, примењују се начела, мере и услови заштите природе;

- начело интегрисане заштите заштита природе је саставни део стратегије одрживог развоја, просторног и урбанистичког планирања и других планова, програма и основа;
- начело "корисник плаћа" корисник природног ресурса и заштићеног природног добра, дужан је да плати накнаду за њихово коришћење и сноси трошкове санације и рекултивације простора;
- начело сарадње државни органи, органи аутономне покрајине и органи јединице локалне самоуправе, организације и институције, као и друга правна и физичка лица, при вршењу својих послова и задатака дужни су да поступају у складу са начелима, циљевима, мерама и условима заштите и трајног очувања природе и да при томе остварују међусобну и међународну сарадњу;
- начело непосредне примене међународног права државни органи и органи аутономне покрајине и органи јединице локалне самоуправе, организације и институције, као и друга правна лица, предузетници и физичка лица, при вршењу својих послова и задатака непосредно примењују општеприхваћена правила међународног права и потврђене међународне уговоре као саставни део правног система;
- начело предострожности, када постоји претња настанка значајне или неповратне штете за заштићено природно добро, значајног негативног утицаја на циљеве очувања или целовитости еколошке мреже, недостатак научних података неће бити узет као разлог за недоношење одлуке, одлагање или непредузимање мера за спречавање угрожавања и деградације природе (Завод за заштиту природе Србије, 2022).

Заштиту и очување природе обезбеђују држава, аутономна покрајина, општина, град и град Београд, управљач заштићеног подручја, правна лица, предузетници и физичка лица, стручне и научне организације, грађанин, групе грађана, њихова удружења.

Заштита природе се реализује:

- утврђивањем и проценом стања, појава и процеса у природи и пределу;
- успостављањем и утврђивањем заштићених природних добара и система праћења њихове заштите;
- спровођењем мера заштите природе и предела;

- утврђивањем услова и мера заштите природе и заштићених природних добара и предела у просторним и урбанистичким плановима, пројектној документацији, основама и програмима управљања природним ресурсима у рударству, енергетици, саобраћају, водопривреди, пољопривреди, шумарству, ловству, рибарству, туризму и другим делатностима од утицаја на природу;
- одрживим коришћењем природних ресурса и заштићених природних добара и контролом њиховог коришћења успостављањем система управљања природним ресурсима и заштићеним природним добрима;
- израдом извештаја о стању природе, доношењем и спровођењем стратегија, програма, акционих и санационих планова и планова управљања;
- ублажавањем штетних последица које су настале активностима у природи, коришћењем природних ресурса или природним катастрофама;
- повезивањем и усклађивањем националног система заштите природе са међународним системом заштите природе;
- подстицањем научног и стручног рада у области заштите природе;
- обавештавањем јавности о стању природе и учествовањем јавности у одлучивању о заштити природе;
- подстицањем и промоцијом заштите природе, развијањем свести о потреби заштите природе у процесу васпитања и образовања;
- укључивањем локалних заједница у праћење стања, заштиту и унапређење природе (Завод за заштиту природе Србије, 2022).

Управне послове заштите природе обавља Министарство, надлежни орган аутономне покрајине и надлежни орган јединице локалне самоуправе. Стручне послове обављају стручне организације. Послове заштите природе и природних добара обавља Завод за заштиту природе Србије, а на територији Аутономне покрајине Војводине, Покрајински завод за заштиту природе.

Основни документи заштите природе су: Програм заштите природе Републике Србије, планови заштите природе аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе и извештаји. Заштићена подручја, заштићене врсте и покретна заштићена природна документа су заштићена природна добра и уписују се у регистар.

Заштићена подручја су подручја која имају геолошку, биолошку, екосистемску, предеону разноврсност и сматрају се подручјима од општег интереса. Постоје и станишта врста птица и других миграторних врста значајних у складу са међународним прописима, која се могу прогласити за заштићена подручја од општег интереса (Аврамовић, Илић Петковић, 2018).

Вредновање значаја заштићеног подручја се реализује у односу на израженост главних природних обележја, појава и процеса од интереса за заштиту подручја, као и функције и намене подручја (Правилник о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Сл. гласник РС“, бр. 97/15)).

Заштићена подручја су подељена у седам врста: строги резерват природе, специјални резерват природе, национални парк, споменик природе, заштићено станиште, предео изузетних одлика и парк природе (Завод за заштиту природе Србије, 2022).

Заштићене врсте се штите као строго заштићене дивље врсте или заштићене дивље врсте. Заштићене врсте су дивље врсте које су угрожене или могу постати угрожене, које имају посебан значај са генетичког, еколошког, екосистемског, научног, здравственог, економског и другог аспекта. Покретна заштићена природна документа се односе на делове геолошког и палеонтолошког наслеђа, као и биолошка документа који имају изузетан научни, образовни и културни значај (Аврамовић, Илић Петковић, 2018).

1.3. Зоне заштите природе у Републици Србији

У поступку израде Студије заштите националног парка, након извршеног вредновања природних ресурса и степена угрожености, приступа се утврђивању режима и степена заштите у циљу очувања и унапређивања стања животне средине и природних ресурса на подручју националних паркова (Аврамовић, 2014).

Режим заштите је скуп мера којима се одређује начин и степен заштите, коришћења, уређења и унапређења заштићеног природног добра. Издвајање режима заштите се реализује на основу степена очуваности природних вредности, потребе примене активних мера заштите и могућности селективног и ограниченог коришћења природних ресурса. Постоје три степена заштите (Покрајински завод за заштиту природе, 2022).

Одређене режиме заштите дефинисане за дато заштићено подручје потребно је испоштовати приликом израде планских докумената.

Режим заштите I степена - строга заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са изворним или мало измењеним екосистемима изузетног научног и практичног значаја, којом се омогућавају процеси природне сукцесије и очување станишта и животних заједница у условима дивљине. Њиме се:

- забрањује коришћење природних ресурса и изградњу објеката;
- ограничава радове и активности на научна истраживања и праћење природних процеса, контролисану посету у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе, као и спровођење заштитних, санационих и других неопходних мера у случају пожара, елементарних непогода и удеса, појава биљних и животињских болести и пренамножавања штеточина (Покрајински завод за заштиту природе, 2022).

Режим заштите II степена - активна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја и посебно вредним пределима и објектима геонаслеђа. У II степену заштите могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и унапређења заштићеног подручја, без последица по примарне вредности, обављати традиционалне делатности и ограничено користити природни ресурси на одржив и строго контролисан начин. Режим заштите II степена:

- забрањује изградњу индустријских, металуршких и рударских објеката, асфалтних база, рафинерија нафте, као и објеката за складиштење и продају деривата нафте и течног нафтног гаса, термоелектрана и ветрогенератора, лука и робно-трговинских центара, аеродрома, услужних складишта, магацина и хладњача, викендица и других породичних објеката за одмор, експлоатацију минералних сировина, тресета и материјала речних корита и језера, преоравање природних травњака, привредни риболов, уношење инвазивних алохтоних врста, изградњу објеката за рециклажу и спаљивање отпада и образовање депонија отпада;
- ограничава регулацију и преграђивање водотока, формирање водоакумулација, мелиорационе и друге хидротехничке радове, изградњу хидроелектрана, соларних електрана и електрана на био-гас, објеката туристичког смештаја,

угоститељства, наутичког туризма и туристичке инфраструктуре и уређење јавних скијалишта, изградњу објеката саобраћајне, енергетске, комуналне и друге инфраструктуре, стамбених и економских објеката пољопривредних газдинстава, традиционално коришћење камена, глине и другог материјала за локалне потребе, изградњу рибњака, објеката за конвенционално гајење домаћих животиња и дивљачи, риболов, лов, сакупљање гљива, дивљих биљних и животињских врста, газдовање шумама и шумским земљиштем, формирање шумских и пољопривредних монокултура, уношење врста страних за дивљи биљни и животињски свет регије у којој се налази заштићено подручје и примену хемијских средстава (Аврамовић, Илић Петковић, 2018).

Режим заштите III степена - проактивна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима, пределима и објектима геонаслеђа од научног и практичног значаја. У III степену заштите могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и унапређења заштићеног подручја, развој села и сеоских домаћинстава, уређење објеката културно-историјског наслеђа и традиционалног градитељства, очување традиционалних делатности локалног становништва, селективно и ограничено коришћење природних ресурса и простора. Режим заштите III степена:

- забрањује изградњу рафинерија нафте и објеката хемијске индустрије, металуршких и термоенергетских објеката, складишта нафте, нафтних деривата и природног гаса, уношење инвазивних алохтоних врста и образовање депонија;
- ограничава изградњу других индустријских и енергетских објеката, асфалтних база, објеката туристичког смештаја и јавних скијалишта, инфраструктурних објеката, складишта индустријске робе и грађевинског материјала, викендица, експлоатацију и примарну прераду минералних сировина, образовање објеката за управљање отпадом, изградњу насеља и ширење њихових грађевинских подручја, лов и риболов, формирање шумских и пољопривредних монокултура, примену хемијских средстава и друге радове и активности који могу имати значајан неповољан утицај на природне и друге вредности заштићеног подручја (Покрајински завод за заштиту природе, 2022).

Режими заштите одређују забрану активности и радњи, и ограничења, односно дозвољене радове и активности.

2. ОСНОВНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О РЕЗЕРВАТУ ПРИРОДЕ БРЕЗОВИЦА

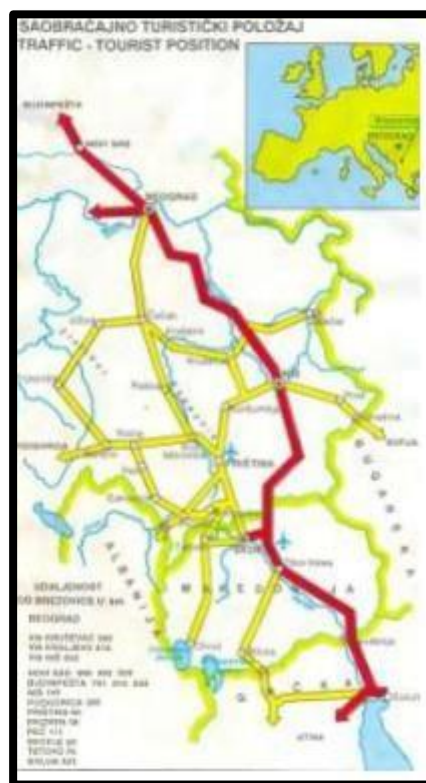
Строги природни резерват Брезовица је једино природно налазиште биљне врсте форзителије која представља изванредну природну реткост. Налази се на територији општине Пећ, на Косову и Метохији. За строги резерват природе је установљен 1959. године на површини од 38 ha. Решењем о стављању под заштиту државе природног налазишта биљке форзителије на брду Губавац, на месту Брезовица код Пећи Бр. 01-560 - Завода за заштиту природе и научно проучавање природних реткости НР Србије, обезбеђена је законска регулатива овог резервата природе (Решење о заштити строгог резервата природе „Брезовица“, Шумско газдинство и шумска секција Пећ, „Службени гл. НРС“, бр. 2/60-10).

Слика 1. Локација Брезовице

Извор: (Србија – Брезовица, 2022)

Налази се на око 20 km источно од Призрена, 5 km југозападно од општинског центра Штрпца. Граница са Северном Македонијом налази се 7 km југоисточно. Ски простор се налази на северној, западној и источној страни националног парка Шар-планина. Око 80 km дуга планина, која се протеже између Србије и Северне Македоније, достиже висину од преко 2.000 m, а Пирибег који је са висином од 2524 m надморске висине највиша тачка у источном делу Шар-планине, налази се 8 km југоисточно од Брезовице (Србија – Брезовица, 2022).

Слика 2. Саобраћајно-туристички положај Брезовице

Извор: (Реџић, 2012)

Током Другог светског рата, бугарски војници су на Видовдан стрелјали 46 мештана (од чега 12 деце) на месту Ракановац код Брезовице, као одмазду за погибију једног свог војника (САНУ, 2022).

3. ВРЕДНОСТИ РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ БРЕЗОВИЦА

3.1. Природне одлике

Позната по шареноликости пејзажа и живости боја, Шар планина је велика вредност јужне Србије.

Брезовица је део Националног парка Шар-планина, законом заштићеног дома бројних биљних и животињских врста. Столетне шуме, ливаде и пашњаци препуни су планинског цвећа и лековитог биља.

За неке од биљака као што су шарска дивизма и шарска птичја трава, Шар-планина је једино станиште на свету. Овде постоји око 200 врста птица, 45 врста водоземаца и гмизаваца, 32 врсте сисара и 147 врста лептира. Шар-планина позната је и по аутентичној раси шарпланинцу – овчару (Србија – Брезовица, 2022).

Слика 3. Природа

Извор: (Србија – Брезовица, 2022)

Брезовицу одликује већи број ледничких језера, планински потоци и реке које су богате пастрмком, као и бројним стаништима дивљачи, дивокоза, медведа, рисова и тетреба (Србија – Брезовица, 2022).

Рудишта Брезовице су због нерационалне вишедеценијске експлоатације затворена - из њих је откопано 400.000 тона руде, I, II и III класе (Реџић, 2012).

Оно по чему је Брезовица посебно позната јесте биљка форзиција. Ендем је она јединка неке врсте која је ограничена на део ареала у историјско, еколошким или физиолошком погледу (Гроздановић, 2015).

Форзиција је род жбунова који припада породици маслина. Род је назван према шкотском ботаничару, управнику краљевског врта у Кенсингтону у Лондону.

Слика 4. Форзиција

Извор: (Дендролог – Форзиција, 2022)

Форзиција је популаран украсни грм и лако препознатљив по жутим цветовима, док се у Азији могу наћи још и беле и ружичасте форзиције. Обухвата групу биљака пореклом углавном из Азије (Кина, Јапан), али једна врста је ендемска и расте на Балкану. Систематика рода још увек није најјаснија и број врста варира од аутора до аутора. Највећи број врста је распрострањен у Кини, Кореји и Јапану (Тасић, 2017).

Балканска форзиција је једини европски представник рода. Балканска или европска форзиција је ендемична врста из рода форзиција чији ареал распрострањења обухвата северну Албанију и подручја бивше државе Југославије (Ђорђевић-Милорадовић, 2001).

Ова врста је термофилна и хелиофилна, односно тражи топлоту и светлост.

Нижи делови одликују се правом жупском климом, са пријатном дневном топлином и свежим ноћима. У највишим деловима влада права алпска клима, тако да се снег задржава и до 280 дана (Скијање – Брезовица, 2022).

Брезовица има дугу, али не и оштру зиму са негативним средњим месечним температурама током сва три зимска месеца и свеже лето са максималном средњом месечном температуром од 18°C у јулу. Изнад Брезовице небо је најчешће покривено облацима у току марта, јануара и фебруара, а најмање током септембра, јула и августа. Зиме нису оштре, због велике зимске облачности, која ублажава дневна колебања температуре ваздуха, а мала облачност током јула и августа чини лета пријатнима. (Реџић, 2012).

3.2. Садржаји

На северозападној страни овог 85 километара дугог планинског масива, налази се скијашки центар Брезовица (Србија – Брезовица, 2022).

Повољни климатски услови и снежни покривач који траје од новембра до маја, погодни нагиб и висинске разлике појединих стаза, сврставају је међу најпопуларније центре алпског скијања у Србији.

Брезовица пружа могућност за скијање на надморској висини од 2500 метара. Просечна дужина стаза на Брезовици износи чак 3000 метара, што посебно погодује озбиљнијим скијашима, а стазе су прилагођене свим алпским смучарским дисциплинама (Реџић, 2012).

Ски центар Брезовица основан је 1954. године. Први од пет ски лифтова до одмаралишта постављен је 1979. године. Одмаралиште има 16 километара ски стаза које се налазе на северним и североисточним падинама Шар-планине. Одмаралиште је било домаћин бројних међународних скијашких догађаја 1980-их и 1990-их, али је од тада развијено за туризам (NYTIMES, 2022).

Иако је Брезовица служила као алтернативно место за скијашке спустове на Зимским олимпијским играма у Сарајеву 1984. и била је домаћин бројних догађаја Међународне скијашке федерације 1980-их и 1990-их година, одмаралиште није добило значајна улагања у инфраструктуру више деценија (Реџић, 2012).

Правни статус скијалишта Брезовица био је споран још од рата на Косову и Метохији 1999. године, јер и Влада Републике Србије и Влада Републике Косова тврде да имају имовинска права над њим. То је резултирало недостатком инвестиција. Од 2018. године највише туриста долази из Србије и суседне Албаније (REUTERS, 2022).

Слика 5. Скијалиште

Извор: (Скијање – Брезовица, 2022)

Линија гребена обухвата 39.000 хектара високог алпског планинског терена и шума, са веома разноликом и богатом флором и фауном. Смештен на 90 минута од два међународна аеродрома (Аеродром Приштина и Аеродром Скопље), одмаралиште Брезовица представља једно од последњих преосталих неразвијених скијашких центара у југоисточној Европи. Унутар овог подручја налазе се ски стазе просечне дужине око 4 km и просечне гипкости од 38%, на нивоу мора од 1.718 метара. Станица обриси са излазом из жичаре, налази се на надморској висини од 2.212 метара (Реџић, 2012).

Ски центар Брезовица је отворен за скијање током сезоне, где је лети његова површина под снегом, са малом могућношћу експлоатације. Широки ски терени ски центра Брезовица чине систем који обухвата: пет жичара и 5 ски лифтова, повезаних са 16 km ски стаза просечне дужине 3.000 метара. Три нова жичара отворена су 2008. На ФИС стазама Брезовице за слалом, велеслалом, спуст и супервелеслалом истовремено је могло да скија 50.000 скијаша (Ђорђевић-Милорадовић, 2001).

Слика 6. Ски мапа

Извор: (Скијање – Брезовица, 2022)

У одмаралишту се одржава низ успешних домаћих и међународних такмичења, међу којима је и београдски „Inex ски центар Брезовица”. Бројни зимски спортски тимови тренирају у одмаралишту. Клијенти хотела имају бесплатан превоз и бесплатан приступ ски лифтовима.

Изградња приватних кућа је заступљена у овом крају иако је парк природе.

Садржаји обухватају и вожњу брдског бицикла низ асфалтиране и макадамске путеве Брезовице. Организује се и једнодневан излет до неког од бројних културно-историјских споменика ове области.

Слика 7. Рекреативни садржаји

Извор: Србија – Брезовица, 2022.

Чист ваздух и велики број сунчаних дана у летњем периоду пружа могућности за рекреативне шетње, брање лековитог биља, планинарење и излете. Брезовица је и једно од омиљених места за љубитеље лова и риболова (Србија – Брезовица, 2022).

3.3. Знаменитости

Шар-планина је колевка српске духовности, државности и историје.

На овом подручју има 45 средњовековних српских цркава и манастира које су подигнуте у периоду од 12. до 16. века. Најпознатији међу њима су испосница и манастир Светог Петра Коришког из 13. века, црква Свете Богородице Одигитрије из 14. века и манастир Свете Тројице из 15. века (Србија – Брезовица, 2022).

Потпадајући под турску власт, удаљеност од централне власти, а потом и природна изолованост за последицу је имала минималну исламизацију и албанизацију, као и очување културног и етничког идентитета (Реџић, 2012).

Слика 8. Црква Св. Стефан на Брезовици

Извор: (Реџић, 2012)

Недалеко од Брезовице налази се Призрен, град-музеј на отвореном који је задржао препознатљиву архитектуру средњовековне Србије са калдрмом поплочаним улицама и традиционалним кућама са доклатима. У Призрену су и остаци средњовековног Душановог града, као и манастирски комплекс Светог Архангела задужбина српског цара Душана Силног.

Слика 9. Призрен

Извор: (Србија – Брезовица, 2022)

У овом крају се налази и црква Богородице Љевишке из 14. века која се сматра најлепшим примером како византијског градитељства тако и фрескосликарства.

Слика 10. Црква Богородице Љевишке

Извор: (Србија – Брезовица, 2022)

У насељу се налази црква Светог Стефана, задужбина лекара и потомка руске племићке породице Растка Александрова-доктора Баташе. У близини насеља се налазе остаци тврђаве Градиште на врху Чајлије.

Слика 11. Чајлије

Извор: <http://spomenickulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=453>

На врху Чајлије, изнад ушћа Пиљевачког потока у Лепенац, уочава се град са два појаса утврђења. Град је данас потпуно у рушевинама, али се уочавају остаци донжон куле, као и обриси других грађевина.

Прилаз граду, на најприступачнијем месту, са северне стране, био је заштићен кулом. Од ње се пружа бедем, са још једном кулом од које је био подигнут одбрамбени зид који се спуштао у подножје брда, према реци Лепенац.

4. ЗАШТИТА РЕЗЕРВАТА ПРИРОДЕ БРЕЗОВИЦА

Специјални резерват природе је подручје са неизмењеном или незнатно измењеном природом, од нарочитог значаја због јединствености, реткости или репрезентативности, а које обухвата станиште угрожене дивље врсте биљака, животиња и гљива, без насеља или са ретким насељима у којима човек живи усклађено са природом, намењено очувању постојећих природних одлика, генског фонда, еколошке равнотеже, праћењу природних појава и процеса, научним истраживањима и образовању, контролисаним посетама и очувању традиционалног начина живота (Закон о заштити природе ("Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016, 95/2018 - др. закон и 71/2021)).

Специјални резерват природе може бити флористички, миколошки, шумске и друге вегетације, зоолошки (орнитолошки, ихтиолошки и други), геолошки, палеонтолошки, хидрогеолошки, хидролошки и други (Завод за заштиту природе Србије, 2022).

У специјалном резервату природе забрањено је вршити радње и активности и обављати делатности које могу нарушити својства због којих су проглашени заштићеним природним добром (брање и уништавање биљака, узнемиравање, хватање и убијање животиња, увођење нових биолошких врста, мелиорацијски радови, разни облици привредног и другог коришћења и слично).

Посећивање специјалног резервата природе у циљу образовања може се вршити на основу дозволе коју издаје управљач заштићеног подручја. Мере заштите специјалног резервата природе се одређују актом о проглашењу заштићеног подручја. Праћење природних појава и процеса и научна истраживања врше се на основу дозволе коју издаје Министарство и уз присуство управљача (Покрајински завод за заштиту природе, 2022).

ЗАКЉУЧАК

Брезовица је специјални резерват природе, на Шар планини. Столетне шуме, ливаде и пашњаци препуни су планинским цвећем, лековитим биљем, ретким врстама дивљачи. Најпознатија врста је форзиција.

Брезовица је и јединствен спортско рекреативни комплекс. Својом алпском природом и високопланинским амбијентом непосредна околина Брезовице подсеца на најпознатије европске центре.

Повољни климатски услови представљају адекватну средину за зимски, спортски и рекреативни туризам. Лети туристи практикују пешачења, рекреацију, излете, лов и риболов и обиласку бројних културно - историјских споменика ове области. Туристички центар Брезовица током целе године отворен је за организовање семинара, симпозијума, конгреса и научних скупова.

Релативно високе количине падавина и вододржљиве стене условљавају појаву густе речне мреже и богатство у изворима и површинским водама. Велики број извора и поточића са хладном и бистром водом су посебан колорит овог предела.

Без обзира на многе неодрживе активности, уважавајући ресурсе за развој туризма, постоје велике могућности за ефективније коришћење свих ресурса, уз истовремено очување биодиверзитета.

Менаџмент и управљачка структура би требало да препознају улогу туризма и његову повезаност са целокупним одрживим развојем и да прихвате основне еколошке принципе очувања и управљања ресурсима овог специјалног резервата природе. Идентификовањем, истицањем и промовисањем одрживих начина који могу помоћи очувању биодиверзитета, туризам, у правцу одрживог развоја појавиће се као једино решење за очување биодиверзитета, у складу са одрживим циљевима специјалног резервата природе Брезовица.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамовић, Д. (2014). *Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије*. Ниш: Факултет заштите на раду.

Аврамовић, Д., Илић Петковић, А. (2018). Правне мере заштите и очување природних ресурса националних паркова Србије. *Заштита природе* 68/1-2, пп. 77-87.

Богдановић, Ж. (1999). *Баре и мочваре*. Нови Сад: Институт за географију ПМФ.

Гроздановић, С. (2015). Угрожени и заштићени ендеми Србије. *Биологија* 20(20).

Дендролог – Форзиција, <https://www.dendrolog.rs/zbunje/forzicija-forsythia-europea>, 20.7.2022.

Ђорђевић-Милорадовић, Ј. (2001). *Основе екологије*. Пожаревац: ВТШСС. Ђорђевић-

Милорадовић, Ј. (2008). *Екологија биљака*. Пожаревац: ВТШСС.

Завод за заштиту природе Србије, <https://www.zzps.rs/wp/osnovne-informacije>, 20.7.2022.

Закон о заштити природе ("Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010, 91/2010 - испр., 14/2016, 95/2018 - др. закон и 71/2021)

Нонић, Д. (2010). *Организација и пословање у шумарству*. Београд: Шумарски факултет.

NYTIMES, <https://www.nytimes.com/2016/02/28/travel/kosovo-ski-holidays.html>, 20.7.2022.

Покрајински завод за заштиту природе, <http://pzp.rs/zastita-priode/zastita-priode/zone-zastite.html>, 20.7.2022.

Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Сл. гласник РС“, бр. 97/15)

REUTERS, <https://www.reuters.com/article/kosovo-investment-idUSL6N0T750H20141117>, 20.7.2022.

Реџић, В. (2012). *Валоризација туристичких потенцијала националног парка „Шар-планина“ и његова имплементација у регионални развој Сиринићке жупе*. Нови Сад: Природно математички факултет.

Решење о заштити строгог резервата природе „Брезовица“, Шумско газдинство и шумска секција Пећ, „Службени гл. НРС“, бр. 2/60-10.

САНУ, <http://spomenikulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=453>, 20.7.2022.

САНУ, <http://spomenikulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=454>, 20.7.2022.

Скијање – Брезовица, <https://www.skijanje.rs/ski-centri/srbija/brezovica>, 20.7.2022

Србија – Брезовица, <https://www.srbija.travel/vidi-srbiju/planine/brezovica>, 20.7.2022.

Тасић, М. (2017). *Испитивање фенолног састава и антиоксидативне активности екстракта биљне врсте Forsythia Europaea*. Ниш: Природно математички факултет.

Татић, Б., Костић, Г. (1996). *Наша природна добра и потреба њихове заштите*. Београд: ЦЕА и ЗУНС.